

Nr 45.

Av herr **Öberg m. fl.**, om pension åt smeden och fornforskaren
Per Edholm.

I Bjärträ socken, Ångermanland, bor en gammal man, smeden och fornforskaren Per Edholm, född den 2 september 1849, som ägnat större delen av sin verksamhet åt bygdeforskning och samlandet av fornsaker.

Fadern var smed och ägde nyttjanderätt, under sin livstid, till ett litet torp, varpå kunde födas en ko. Per, som var enda barnet, hölls under sammanlagt 56 dagar i skola, där han undervisades efter den s. k. lancastermetoden och lärde sig läsa, räkna och skriva. Dessa kunskaper utvecklade han på egen hand, så att han snart blev grannarnas hjälpredda vid allehanda förekommande skrivgöromål. I sitt yrke har han varit mycket skicklig.

I början av 1870-talet började Edholm samla fornsaker. Bland allmogen rådde okunnighet rörande betydelsen av att tillvarataga fornlämningar. Han rönt därför icke mycken uppmuntran. Einellertid utfärdade arkeologkongressen i Stockholm 1874 en uppmaning till allmänheten att tillvarataga och till statens historiska museum för inlösen anmäla fynd av förhistoriska föremål. Edholm hörsammade uppmaningen och insände de föremål, som han hade i sin ägo, och därmed började på allvar hans verksamhet såsom samlare av förhistoriska jordfynd, fornsaker och kulturföremål av alla slag, gamla handskrifter och litteratur.

Till statens historiska museum överlämnades företrädesvis jordfynden, under det att Nordiska museet fick mottaga övriga fornsaker och kulturföremål.

Även bygdeforskningen har fått sin del av Edholms arbete. För närvarande föreligger ett storartat arbete samlingar och studier till Bjärträ sockens historia, sammanförda och bearbetade av honom.

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 4 saml. 16 häft. (Nr 45.)

Allt ifrån sin första förbindelse med statens historiska museum har Edholm befitat sig om att göra arbetet vetenskapligt användbart. De insända föremålen hava därför alltid försetts med noggranna beskrivningar över fyndplatserna och de omständigheter, varunder fynden blivit gjorda. På grund därav har det blivit möjligt för arkeologer att verkställa avvägningar och höjdbestämmingar av fyndplatserna, varigenom tillförlitliga stödjepunkter för forskningen erhållits.

Utforskningen av kulturutvecklingen i Ångermanland kan därför sägas till högst väsentlig del grunda sig på Edholms arbete.

Under sitt samlarearbete har Edholm ådagalagt en oegennyttia, som är beundransvärd. Han har i regel aldrig beräknat någon vinst på föremålet, utan överlämnat detsamma till museet för det pris, som betalats till upphittaren, med tillägg av portokostnader och kontanta mycket blygsamma utlägg för kostnader under resan. Mycket av sina på smidesarbete gjorda besparingar har han offrat för forskningen och många gånger utbetalat sin sista krona för ett föremål, som varit av vikt att förvärva.

Under de senare åren hava studerande och forskare på hithörande område ofta besökt Edholm för att få del av hans vetande.

Kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien tilldelade Edholm, år 1906, antikvariska prisedaljen i silver »för att därmed betyga sin erkänsla för av honom visat nit och intresse för fornlämningars antecknande och bevarande».

Nu är Edholm gammal och bor ensam i sin fallfärdiga stuga, som ännu står kvar på den ofria grunden (vid faderns död övertog jordägaren torpet). Knappast torde han kunna livnära sig på de små inkomster, som han kan vara i stånd att förvärva genom smärre reparationsarbeten och dylikt. På grund av sina ytterst små anspråk har han hittills kunnat draga sig fram med egen hjälp, men när krafterna börja svika så går det ej.

När vi nu se den iver, varmed den gamle mannen ännu omfattar sitt arbete, och den förnöjsamhet, som synes prägla hans tillvaro — en tillvaro, som av många skulle kallas nöd —, och tänka tillbaka på hans livsarbete, så tränger sig ovillkorligen på oss den tanken:

En man, som gjort den svenska forskningen så stora tjänster, måste förvisso hava förtjänat ett bevis på det allmännas erkänsla för sitt oegennyttiga och samhällsgagnande arbete!

Fattigdom och nöd bör icke få grumla den lycka, som den gamle mannen känner av ett gott samvetes vittnesbörd om redligt uppfyllda plikter!

En pekuniär belöning av statsmedel skulle skänka honom en känsla av glädje och tacksamhet och sprida ljus över hans återstående levnad.

På grund av vad sålunda anförts tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen måtte besluta om årlig pension av ettusen kronor till smeden och fornforskaren Per Edholm i Bjärträ socken, Ångermanland, under hans återstående levnad.

Till stöd för den gjorda framställningen få vi vördsamt bifoga:

- 1) Åldersbevis;
- 2) Uttalande av kommunalfullmäktiges ordförande i Bjärträ;
- 3) Uttalande av professorn i nordisk fornkunskap vid Uppsala universitet, Oscar Almgren;
- 4) Uttalande av lektor O. B. Santesson, Uppsala;
- 5) Uttalande för statens historiska museum av riksantikvarien d:r Bernhard Salin, antikvarien d:r Otto Janse och f. d. riksantikvarien professor Oscar Montelius;
- 6) Uttalande för nordiska museet av dess styresman d:r Gustaf Upmark;
- 7) Utdrag ur kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens protokoll.

Stockholm den 17 januari 1921.

<i>C. J. Öberg.</i>	<i>Fritz Kaijser.</i>	<i>Ivar Vennerström.</i>
<i>Gerh. Strindlund.</i>	<i>C. O. Johansson,</i> Sollefteå.	<i>Erik Godin.</i>
<i>P. Bergström</i> i Bäckland.		<i>Verner Hedlund.</i>

Bilaga 1.

Åldersbetyg.

Att fornforskaren Petrus Edholm, från Bälsjö, Bjärträ, är född den 2 september år 1849 (fyrationio) i Bjärträ församling i Västernorrlands län, betygar Bjärträ församling i Västernorrlands län den 23 december år 1920.

Stämpel.

H. B. Wahlborg,
v. pastor.

Avskrift.

Bilaga 2.

På begäran, med anledning av förslag att motionsvis i riksdagen begära pension till fornforskaren Per Edholm i Bålsjö, Bjärträ socken, får undertecknad, ordförande i Bjärträ sockens kommunalfullmäktige, på det livligaste tillstyrka bifall till en sådan framställning.

Undertecknad, som sedan barndomen varit i tillfälle följa Edholms oegennyttiga arbete i bygdeforskning och samlandet av fornsaker, vilket han utfört av rent intresse, utan tanke på pekuniär ersättning, vitsordar behovet för Edholm att komma i åtnjutande av den avsedda pensionen.

Edholm lever i de torftigaste omständigheter, när han ej skördat rikedomar på det arbete åt vilket han ägnat en stor del av sin tid, och han i det längsta vill söka draga sig fram utan att komma det allmänna till last. Detta har varit möjligt endast därigenom att han har särdeles små behov.

Vid flera tillfällen erbjuden hjälp utav fattigvården har han på det bestämdaste avböjt.

En statspension, som belöning för redbart och plikttroget uppfyllda plikter, torde däremot uppriktigt glädja honom och sprida ljus över hans levnads afton.

Eriksfors den 15 november 1920.

J. Rönnqvist.

Avskrift.

Bilaga 3.

Ombedd att göra ett uttalande angående fornforskaren Per Edholms i Bjärträ verksamhet såsom insamlare av förhistoriska fornsaker från Ångermanland, ber jag få anföra följande.

Under de år jag var anställd vid statens historiska museum hade jag ofta tillfälle handlägga Edholms sändningar av fornsaker till museet och hade jag alltid ett synnerligen gott intryck av hans stora nit och intresse, hans strävan att lämna utförliga och klara fynduppgifter och hans oegennyttiga.

Under de senaste åren har särskilt gynnsamt tillfälle yppat sig för forskningen att utnyttja och kontrollera de av Edholm lämnade fynduppgifterna. Lektor O. B. Santesson i Uppsala har nämligen de tre senaste somrarna genomströvat Ångermanland för att uppsöka och avväga fyndplatser för stenåldersredskap och på så sätt fastställa stenåldersbygdens utbredning i landskapet och dess förhållande till den dåtida havsnivån. Han känner sålunda grundligt alla i olika museer förvarade ångermanländska stenåldersfynd och har i möjligaste mån uppsökt deras fyndplatser och talat vid hittarne själva, om de ännu varit i livet. Ingen kan alltså bättre än lektor Santesson värdesätta Edholms verksamhet på ifrågavarande område. Det är därför med synnerlig glädje jag kan anföra följande av honom gjorda uttalanden. Utan Edholms verksamhet, säger han, skulle det vara mycket illa ställt med vår kännedom om Ångermanlands stenålder. Det är Edholm, som för forskningen räddat en högst väsentlig del av de stenåldersredskap våra museer äga från landskapets olika delar. Hans fynduppgifter utmärka sig genom sin noggrannhet och utförlighet synnerligen fördelaktigt framför de flesta övriga. Han

har sålunda samlat ej blott med ovanligt nit utan även med stort förstånd och omdöme, och på hans oegennyttia finner man många vackra bevis.

Det vore förvisso synnerligen behjärtansvärt att en man, som gjort den svenska fornforskningen så stora tjänster, utan att någonsin ha åtnjutit någon egentlig avlöning därför, kunde på sin ålderdom erhålla ett bevis på det allmännas erkänsla genom en statspension.

Uppsala den 16 november 1920.

Oscar Almgren,
professor.

Aeskrift.

Bilaga 4.

Sedan några år sysselsatt med undersökningar över Ångermanlands stenålder har jag haft rikliga tillfällen att konstatera, vad smeden och fornforskaren Per Edholms i Bjärträ verksamhet betytt för forskningen på detta område. Av de stenåldersföremål från Ångermanland, som finnas bevarade i våra museer, hava en mycket väsentlig del insamlats av herr Edholm; av dem som bevaras i statens historiska museum och nordiska museet allra största delen — i allt bortåt 350 föremål. Då Edholm för cirka 50 år sedan började sitt arbete, var ytterst litet känt från Ångermanlands stenålder. Edholms arbete har alltid kännetecknats av stor noggrannhet, han har sällan nöjt sig med att blott anskaffa föremålet, utan han har icke lämnat någon möda ospard för att göra fyndet vetenskapligt användbart genom att skaffa uppgifter om fyndet. Hans fynduppgifter äro rätt detaljerade, hittarens eller sagesmannens namn anges, så att kontroll av uppgifterna och komplettering av desamma blir möjlig. Då jag försöker att identifiera varje fyndplats, att vid personligt besök närmare undersöka densamma och på allt sätt komplettera fynduppgifterna kan jag visserligen ofta finna, att Edholms uppgifter varit ofullständiga, men oriktiga bruka de aldrig vara, något som däremot tyvärr är allt för vanligt beträffande andra insamlares uppgifter.

Vid upprepade personliga besök hos Per Edholm har jag haft tillfälle att konstatera hans brinnande intresse för forskningen, hans goda kunskaper, hans personliga anspråkslöshet och otroliga oegennyttia. Efter vad jag funnit vid sammanträffande med personer, som sålt fornsaker till Edholm, har denne i allmänhet befordrat föremålen vidare till museet utan att betinga sig någon förtjänst, blott någon ersättning för porto och kontanta mycket blygsamma resekostnader. Men så är han också fattig!

Det är utan tvivel samhällets plikt att med en pension belöna den gamle forskarens och samlarens oegennyttiga samhällsgagnande arbete, men det måste ske *snart*, annars kan det bli för sent, ty Edholm är ju 71 år, och hans hälsa börjar bli svag, ehuru hans själsförmögenheter ännu äro obrutna.

Uppsala den 23 november 1920.

O. B. Santesson,
lektor.

*Avskrift.***Bilaga 5.**

Att herr P. Edholm i hög grad bidragit till möjligheten att med framgång kunna studera Ångermanlands forntid — tack vare dels de talrika jordfynd, som han redan på 1870-talet började för lågt pris hembjuda till statens historiska museum och vilken verksamhet han alltjämt fortsatt ända in till nuvarande tid, dels de underrättelser han ofta med betydande uppoffring av tid och arbete lämnat om nyfunna föremål i annans ägo, vilka sedan direkt kunnat av statens historiska museum förvärfvas, — är det oss ett nöje att intyga och det desto hellre som föremålets värde för forskningen i hög grad ökats genom de noggranna fynduppgifter, som herr Edholm meddelat.

Av det ovan sagda torde framgå, att herr Edholms verksamhet varit uppbyggen av ett stort ideellt intresse för sin hembygd liksom för statens historiska museum och ej föranledd av något sorts vinstbegär.

Stockholm den 18 december 1920.

*Otto Janse.**Oscar Montelius.**Bernhard Salin.**Avskrift.***Bilaga 6.**

Herr P. Edholm, Bålsjö, Eriksfors, var från senare delen av 1880-talet ända in på 1900-talet en flitig samlare till nordiska museet. De sista föremålen motogs från honom 1907. Mer än hälften av museets Ångermanlandsavdelning har sammanbragts genom honom och däri finnes en hel rad av de ståtligaste och mest karaktäristiska alster av norrländsk konstskicklighet, som något museum äger. En betydlig del av de genom honom samlade föremålen äro förhistoriska och till dessa har han lämnat utförliga och högst värdefulla upplysningar om läge och fyndomständigheter, som äga den största betydelse för arkeologin. Slutligen har herr Edholm på senare tid till museets arkiv anskaffat en del by- och gårdshandlingar. En av museets tjänstemän har vidare varit i tillfälle att personligen besöka herr Edholm i hans hem och därvid tagit del av hans samlingar och studier till Bjärträ sockens historia och måste giva detta hans arbete sitt livliga erkännande. Herr Edholm är en ovanlig personlighet, som trots motiga yttre omständigheter och fattigdom levat för sin ideella uppgift och därigenom i hög grad gagnat sitt fosterland och sin hembygd. Det är sådana hjälpare den kulturhistoriska forskningen liksom även nordiska museet behöver ute i bygderna.

Stockholm den 20 december 1920.

Gustaf Upmark,
Nordiska museets styresman.

Avskrift.

Bilaga 7.

Utdrag ur protokoll hållet vid kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens sammanträde onsdagen den 6 juni 1906.

§ 114.

Beslöt akademien till hemmansägaren P. Edholm i Bjärträ, Ångermanland, överlämna ett exemplar i silver av den antikvariska prisedaljen för att därmed betyga sin erkänsla för av honom visat nit och intresse för fornlämningars antecknande och bevarande.

Vidimeras ex officio:

Otto Janse.

Bilagorna rätt avskrivna intyga:

P. Lange.

Joh. Svensson.